

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Філософський факультет
Кафедра теорії та історії політичної науки

Угрин Леся Ярославівна

**Методичні рекомендації та матеріали для вивчення
навчальної дисципліни**

«Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи»

для студентів першого року навчання спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» (денна форма навчання)

Львів 2022

Затверджено на засіданні кафедри теорії та історії політичної науки
Протокол № _1_ від _31_ серпня_ _____ 2022__ року

Схвалено Вченою радою філософського факультету
Протокол № 272/7 від 21.09. 2022 року

ЗМІСТ

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни	3
2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни	4
3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни	7
4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни	7
5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни	10
6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література	14
7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни.....	23
8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів.....	24
9. Розподіл балів, що присвоюється студентам.....	25
10. Контрольні питання для підсумкового контролю (заліку).....	26

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань <hr/> 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна
	Спеціальність <hr/> 052 «Політологія»	
Модулів – 1		<i>Рік підготовки:</i>
Змістових модулів – 1		1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає		<i>Семестр</i>
Загальна кількість годин – 150		1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студентів – 7.375	Освітньо-кваліфікаційний рівень: другий (магістерський)	16 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		16 год.
		<i>Лабораторні</i>
		0 год.
		<i>Самостійна робота</i>
		118 год.
		<i>Індивідуальні завдання: 0 год.</i>
<i>Вид контролю: залік</i>		

2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» – це нормативна навчальна дисципліна внутрішньої спеціалізації «Міжнародні політичні процеси», яка вивчається студентами-магістрами першого року навчання спеціальності 052 «Політологія». Навчальний курс розрахований на 150 години і вивчається у першому семестрі магістратури. Дисципліна є складовою частиною вивчення й засвоєння освітньо-професійної програми «Політологія». У структурі годин курсу виокремлено такі складові: лекційні заняття – 16 год.; семінарські заняття – 16 год., самостійні завдання – 118 год.

Нормативна навчальна дисципліна «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» спрямована на розкриття теоретико-методологічних засад аналізу сучасних процесів інтеграції на європейському просторі та формування у магістрантів знань і навичок їхнього аналізу та прогнозування. У процесі вивчення навчальної дисципліни студенти сформулюють наукове розуміння сутності та особливостей інтеграційних процесів у Європі на сучасному етапі та відповідного пізнавального інструментарію для їхнього вивчення.

Змістом нормативної навчальної дисципліни внутрішньої спеціалізації «Теорія та історія політичної науки» – «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» є постмодерністська інтерпретація процесів зародження і розвитку європейської інтеграції, її перспектив на сучасному етапі. Основний акцент у структурі тем дисципліни зроблено на аналізі зародження та еволюції концепцій європейської інтеграції, їхніх інтелектуальних, філософських джерел, зокрема проектів спільної Європи XV-XVIII ст., ідеології та діяльності панєвропейських рухів. У межах навчальної дисципліни розглядаються «класичні» концепції європейської інтеграції – федералізм, функціоналізм і неофункціоналізм, аналізуються теоретичні принципи та їхня обмеженість для інтерпретації новітніх євроінтеграційних процесів. Сучасні концепції європейської інтеграції сформувались на основі залучення принципів постмодерністського (постпозитивістського) методологічного інструментарію – неоінституціоналізму, соціального конструктивізму, дискурс-аналізу та постмодернізму і відображають еволюцію і складність євроінтеграційних процесів кінця XX – поч. XXI сторіччя. Змістом курсу також є висвітлення змісту та принципів теорій диференційованої (різношвидкісної) інтеграції в Європі, «багаторівневого управління» і «управління через мережі». На основі засвоєних магістрантами принципів сучасних концепцій європейської інтеграції в межах навчальної дисципліни розглядається проблематика меж і кордонів Європи (територіальних та ментально-ціннісних, культурних), співвідношення і взаємодія рівнів урядування в Європейському Союзі, передовсім європейського і національного, повноважень європейських інститутів та національних держав, проблема «дефіциту демократії» у їхньому функціонуванні. Також аналізуються співвідношення інтеграційних та дезінтеграційних процесів, новітні аспекти європейської історії, які стали викликами для функціонування Європейського Союзу – розширення після Холодної війни, криза європейської (наднаціональної) ідентичності, міграційні кризи, сепаратистські рухи, які й формують дезінтеграційні тенденції на європейському просторі. Зокрема розглядається кейс Брекзиту, ймовірність виходу з ЄС інших держав і одночасно перспективи його розширення. Заключна тема курсу присвячена складним взаємовідносинам між Україною та ЄС, їхніми особливостями в умовах російської агресії.

Метою вивчення нормативної дисципліни «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» є вивчення та аналіз на основі методологічного інструментарію постмодерних концепцій процесів та явищ політичної інтеграції в Європі, їхніх інституційних і неформалізованих вимірів, формування їх цілісного бачення в контексті суперечливих тенденцій

розвитку, розуміння проблем і складнощів інтеграції України в Європейський Союз; розвиток у студентів навичок прогнозування напрямів та перспектив трансформації європейського простору.

Завдання курсу:

- знати основні концепти проблематики європейської інтеграції, їхню постмодерну інтерпретацію;
- з'ясувати філософські та інтелектуальні джерела формування концепцій європейської інтеграції;
- визначити основні принципи «класичних теорій європейської інтеграції – федералізму, функціоналізму і нефункціоналізму, трансакціонізму та їхню методологічну обмеженість на сучасному етапі;
- з'ясувати зміст сучасних (постмодерних) концепцій європейської інтеграції, сформованих в межах методологічних засад неінституціоналізму, соціального конструктивізму, дискурс-аналізу та постмодернізму;
- визначити значення та вплив соціокультурних чинників (ідентичностей, цінностей) на процеси європейської інтеграції;
- визначити моделі та зміст диференційованої (різношвидкісної) інтеграції в Європі;
- розуміти діалектику та співвідношення наднаціонального (європейського) і національного та їхній вплив на процеси євроінтеграції;
- розуміти діалектику та співвідношення інтеграційних та дезінтеграційних процесів на сучасному етапі, прояви передумови та причини деструктивних впливів на євроінтеграційні процеси;
- сформувати у магістрантів аналітичні навички аналізу конкретних подій та процесів на європейському просторі, прогнозування їхніх наслідків, системне бачення інституційних трансформацій ЄС;
- сформувати розуміння особливостей процесів інтеграції України у Європейський Союз.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» студент буде:

знати:

1. понятійно-категоріальний апарат та основні концепти дискурсу політичної інтеграції в Європі;
2. історичні передумови, особливості та суперечності формування єдиного європейського простору та його інституційних опор;
3. інтелектуальні джерела та еволюцію концептуальних моделей європейської інтеграції;
4. зміст і принципи сучасних теорій і моделей європейської інтеграції як відповідь на її розширення, ускладнення і відповідь на цивілізаційні виклики;
5. діалектику національного і наднаціонального у політичній системі ЄС, її відображення в постмодерних концепціях європейської інтеграції;
6. співвідношення територіальних та ментально-культурних меж Європи,
7. діалектику інтеграційних та дезінтеграційних процесів у сучасній Європі;
8. передумови та вияви дезінтеграційних тенденцій на європейському просторі та їхні наслідки для ЄС та України.

вміти:

1. виокремити етапи розвитку європейської інтеграції та формування політичної спільноти, визначити їхні особливості;
2. аналізувати установчі документи Європейського Союзу, принципи формування, структуру і повноваження його інститутів;
3. використовувати сучасні теорії політичної інтеграції в Європі для інтерпретації різних аспектів діяльності ЄС, подій на європейському просторі, прогнозування можливих напрямів його еволюції;

4. аналізувати стратегії подолання кризових явищ в інтеграційних процесах Європи, зумовлених сепаратизмом, «новим націоналізмом», міграційною кризою;
5. прогнозувати процеси та події європейської політики, її вплив на українське суспільство, напрями розвитку та трансформації ЄС;
оцінювати вплив євроінтеграційних процесів на українське суспільство в контексті різних концепцій політичної інтеграції.

Крім того, в результаті успішного проходження навчальної дисципліни «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» студент набуде такі:

Загальні компетентності:

- здатність проводити дослідження на відповідному рівні;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- усвідомлення природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації;
- критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, гендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів;
- спроможність комплексно використовувати нормативу та емпіричну політичну теорію, методологію політичних досліджень та прикладного політичного аналізу;
- розуміння постмодерного підходу до політики та наукової парадигми, сутності, природи, структури, можливостей і викликів глобальної демократії, суті, особливостей і еволюції формування політичних цінностей у різних типах політичних режимів.

Програмні результати навчання після вивчення навчальної дисципліни «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» :

- застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту;
- застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань;
- критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів;
- розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері політології та з дотичних до неї міждисциплінарних напрямів з урахуванням методологічних, економічних, соціальних, правових та етичних аспектів;
- аналізувати політичний процес на підставі постмодерного підходу та засад і методології соціального конструктивізму, розуміння сутності і форм ідеологічного маніпулювання, оперування різними за евристичними цінностями моделями громадянського суспільства, різними політичними цінностями й антицінностями в умовах глобалізації, концепціями, практиками, засадами і моделями політики мультикультуралізму, етнонаціональної політики, управління розмаїттям, конфліктами та перспективами розвитку громадянського суспільства в країнах світу.

3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л.		п./с.	лаб.	інд.	ср.	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1						
Тема 1. Сутність політичної інтеграції. Етапи та особливості європейської інтеграції	18	2	2	-	-	14
Тема 2. Становлення концептуальних моделей європейської інтеграції	18	2	2	-	-	14
Тема 3. Сучасні напрями дослідження європейської інтеграції	18	2	2	-	-	14
Тема 4. Межі Європи та кордони ЄС.	18	2	2	-	-	14
Тема 5. Співвідношення європейського і національного рівнів урядування у Європейському Союзі на сучасному етапі.	18	2	2	-	-	14
Тема 6. Інтеграційні та дезинтеграційні процеси в Європейському Союзі на сучасному етапі.	20	2	2	-	-	16
Тема 7. Стратегії управління культурним розмаїттям в Європі.	20	2	2	-	-	16
Тема 8. Україна в процесах Європейської інтеграції.	20	2	2	-	-	16
Разом – Змістовний модуль 1	150	16	16	-	-	118

4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни

Основна література:

1. Європеїзація Центральної та Східної Європи : пер. с англ. / Упоряд. Франк Шіммельфенніг, Ульріх Зедельмаєр; пер. Олексій Сидорчук, Михайло Смуток, Юліан Романишин; наук. ред. Олександр Палій, Андрій Савчук. К.: Юніверс, 2010.
2. Європейська інтеграція; уклад. М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох; пер. з нім. М. Яковлева. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 255–274.
3. Європейська інтеграція: навчальний посібник / за ред. М.І. Макаренка, Л.І. Хомутенко. К. : ЦУЛ, 2018. 344 с
4. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до європейського Союзу : монографія / І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, О. Я. Трагнюк, Т. В. Комарова ; за ред. І. В. Яковюка. К.: Ред. журн. «Право України», 2012. 208 с. Режим доступу: dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1210/1/Istoriy_Evropu_2012.pdf
5. Копійка, В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навчальний посібник / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Знання, 2012. 759 с.
6. Мальська М. П. Основи європейської інтеграції : підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 320 с.
7. Розвиток системи управління в ЄС: досвід для України : наук. розробка / О. Я. Красівський, О. С. Киричук та ін. ; за заг. ред. О. Я. Красівського. : НАДУ, 2013. 56с.
Режим доступу:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Nayk_rozrob/8758fac7-4a4a-43ee-8de1-8dbd0124f123.pdf

8. Теорія та історія європейської інтеграції: навчальний посібник / О. М. Кузь, Ю. І. Потоцька, І. В. Застава та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 182 с.
9. Філософія інтеграції: Монографія / За заг. ред. В.Д. Бондаренка, Ф.Г.Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 544 с
10. European Integration Theory; 2nd ed. by Antje Wiener, Thomas Diez. Oxford; New York: Oxford University Press 2009. 295 p.

Додаткова література:

1. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції: монографія / К. В. Смирнова, О. В. Святун, І. А. Березовська та ін. К.: ВПЦ "Київський університет", 2021. 239 с.
2. Балібар Е. Ми, громадяни Європи? Кордони, держава, народ; пер. з фр. А. Рєпи. - К.: Курс, 2006// <http://1576.ua/books/7252>
3. Беліцер Н. Регіональна ідентичність і регіональний сепаратизм у сучасній Європі// <http://old.csi.org.ua/?p=2735>
4. Берггрюен Н. Європа майбутнього. Рух до федеративного союзу / Н. Берггрюен, Н. Гарделс // Зовнішні справи. 2013. № 10. С. 42-45. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_10_15.
5. Вахудова А. Нерозділена Європа: демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму/Пер. з англ. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009.
6. Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. К., 2009.
7. Вояковський Д. Ментальні кордони в Європі без кордонів. ; пер. з польськ. В. Ф. Саган. К.: Ніка-Центр, 2012. 320 с
8. Горбатенко В. П. Цінності епохи постмодерну /Доба: Науково-методичний часопис з історичної та громадянської освіти. 2002. № 4. С. 4–7.
9. Грубінко А.В. Європейський Союз після Brexit: продовження історії: Моногр. / А.В. Грубінко, А.Ю. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с.
10. Дейвіс Норман. Європа: Історія; пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 1463 с. Режим доступу: <https://toloka.to/t73396>
11. Дем'яненко М. Сепаратистські настрої у Європі: причини, тенденції і прогнози / М. Дем'яненко // Україна: події, факти, коментарі. 2017. № 20. С. 17–25. Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr20.pdf>
12. Доценко К.О. Історія європейської інтеграції: Європа «Концентричних кіл» Е. Балладюра. Історичний архів. Наукові студії: 36. наук. пр. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. Вип. 3. С. 93-96. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/16044/16-Dotsenko.pdf?sequence=1>
13. Жижек Славой. Чого саме Європа має навчитись від України // <http://www.panalyst.in.ua/uk/stati/slavoj-zhizhek-chemu-evropa-dolzha-nauchitsya-ot-ukrainy.html>
14. Іван Павло II. Пам'ять та ідентичність. Бесіди на зламі століть; пер. з італ. Львів: Літопис, 2005. 168 с.
15. Крепон М. Європейські іншості / М. Крепон // Філософські науки. 2010. № 1. С.89-99. Режим доступу : <http://journal.philosophy.ua/author/krepon-mark>
16. Кудряченко А.І. Культура взаємодії національних і наднаціональних інститутів в об'єднаній Європі// Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації; за ред. А.І. Кудряченка. К :Фенікс, 2014. С.145-177.

17. Лакруа Жюстін Чи потребує Європа спільних цінностей? (Доцільність ліберальної парадигми для осмислення політичної ідентичності Європейського Союзу) // Агора. 2011. Вип.10. С. 123–130. Режим доступу: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Agora10.pdf>
18. Макаренко Н.А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на євроінтеграцію. Електронне наукове видання «Аналітичнопорівняльне правознавство». 2022. № 1. С. 366-369
19. Мартинов А. Процес європейської інтеграції як історичний феномен // Європейські історичні студії. 2019. № 12. С. 48-76. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eis_2019_12_5
20. Мідделаар Луук. Нова політика Європи: десять років політичних криз; пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2021. 408 с.
21. Мідделаар Луук. Перехід до Європи: як континент став союзом; пер. з англ. К.: Дух і літера, 2018. 576 с.
22. Міжнародні регіональні процеси та зовнішньополітичні пріоритети України: монографія / за заг. ред. професорів С. Шергіна і В. Космини. Київ: Дипломатична академія України при МЗС України, 2017.
23. Рабінович М. Л. Правові основи взаємовідносин ЄС та держав_членів: до дискусії щодо федеративної природи Європейського Союзу// Правова держава. 2015 № 20. С. 195-201.
24. Романюк Н. Класичний міжурядовий підхід: основні положення та історичний контекст / Н.Романюк // Вісник Львів. ун-ту. Сер. «Міжнародні відносини». 2008. Вип. 25. С. 87-96.
25. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС / В.Сіденко (керівник проекту) та ін. Київ: Заповіт, 2018. 214с.
26. Пробоїв О.А. Напрями подолання міграційної кризи в країнах ЄС і врегулювання потоків нелегальної міграції // http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/15.pdf
27. Солодько А, Фітисова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики // <https://cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>
28. Сорос, Д. Європейський Союз: дезінтеграція чи відродження? : Джордж Сорос у бесідах із Грегором Петером Шміцем / Д. Сорос. Київ : Дух і літера, 2015. 240 с.
29. Стадник О.П., Романюк Р.Й. Міжурядовий підхід нового лібералізму у розвитку інтеграційних процесів. Грані. 2014. № 1. С. 75–80.
30. Тригуб О.І. Теоретичні засади європейської інтеграції / О. І. Трегуб // Грані. 2013. № 9. С. 148-153.
31. Хашиєва Л. В. Європейська ідентичність як чинник євроінтеграції: об'єднана Європа чи Європа Націй // Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 3. С. 239-244.
32. Чуєнко В. «Європейська криза біженців» як найактуальніша проблеми Європейського Союзу// <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/4/46.pdf>
33. Шаповалова О. І. Моделі диференційованої інтеграції в євроінтеграційній політиці Франції // Гілея : науковий вісник. 2010. Вип. 36. С. 498–503.
34. Шевчук Д. «Видимі» й «невидимі» межі Європи: соціокультурний та політичні аспекти // Наукові записки : Транскордонне співробітництво у контексті перспектив європейської інтеграції України. Сер. Політичні науки. 2010. Вип.4. С.69-78.
35. Шевчук Д. Соціокультурний феномен кордону, його види і пособи подолання// Наукові записки. Серія “Культурологія”. 2012. Вип. 10.
36. Щербакова Ю.Цінності об'єднаної Європи : монографія / Юлія Щербакова. К.: ВЦ «Академія», 2014. 208 с

37. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством / І. В. Яковюк // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. Вип. 107. С. 13–22.
38. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі : монографія / Б. М. Юськів. – Рівне : видавець О. М. Зень, 2009.
39. Checkel Jeffrey T. Social Construction and Integration. Access mode: <http://www.follesdal.net/projects/ratify/TXT/Checkel-SageHandbookChapter.pdf>
40. Diez Thomas, Wiener Antje. Introducing the Mosaic of Integration Theory. KFG Working Paper Series. Series. No. 88. May 2018.
41. Diez Thomas. Speaking 'Europe': The Politics of Integration Discourse. Access mode: http://aei.pitt.edu/2256/1/002637_1.pdf
42. Olsen Johan P. The Many Faces of Europeanization. Access mode: <http://eu-wb.eu/wp-content/uploads/2016/12/olsen-2002.pdf>
43. Risse T. Social Constructivism and European Integration. Wiener, Antje and Thomas Diez (eds). European Integration Theory. Oxford; New York, Oxford University Press, 2004, pp. 159–176. Access mode: bayanbox.ir/view/5405317841944535052/Social-Constructivism.pdf
44. Springmann J. Michael. Goodbye, Europe? Hello, Chaos? Merkel's Migrant Bomb. – Washington, DC: Daena Publications LLC, 2017. 256 p.

Інтернет-джерела:

1. Сайт Європейського Союзу – https://european-union.europa.eu/index_en
2. Фільм «Брекзит». Режим доступу: https://uakino.club/filmi/genre_drama/9596-brexit.html

5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Тема 1. Сутність політичної інтеграції. Етапи та особливості європейської інтеграції

Поняття політичної інтеграції. Сутність інтеграції. Історичні види та форми політичної інтеграції: вертикальна і горизонтальна; формальна та неформальна інтеграція. Передумови та чинники політичної інтеграції. Взаємозалежність як чинник інтеграційних процесів у світі. Зміст інтеграційних процесів – координація та вироблення спільних політик (або спільної політики), формування спільних інституцій та наділення їх повноваженнями, необхідних для досягнення спільних цілей нової спільноти. Співвідношення інтеграції та співробітництва. Глобалізація та інтеграція. Етапи (фази) інтеграційних процесів. Співвідношення економічної та політичної інтеграції. Передумови, чинники та особливості європейської інтеграції. Інституційні виміри європейської інтеграції.

Основні поняття: інтеграція, співробітництво, вертикальна і горизонтальна інтеграція, імперія, глобалізація.

Тема 2. Становлення концептуальних моделей європейської інтеграції

Етапи розвитку інтеграційної теорії. Етапи розвитку інтеграційної теорії. Інтелектуальні джерела концепцій інтеграції у європейській політичній думці. Розвиток ідей об'єднаної Європи в утопіях та проєктах об'єднаної Європи ХУ-ХХ ст.. Панєвропеїзм. Теоретичне осмислення європейської інтеграції в концепціях федералізм (А.Спінеллі, Д. де Ружмон, Ж.Делор, А.Етціоні) Федералістське об'єднання Європи як альтернативна ідея тоталітаризму та гегемонізму після II світової війни ("Маніфест за новий порядок" А. Марка, "Маніфест Вентотене" А.Спінеллі та Е.Россі, "Сполучені Штати Європи" Л.Ейнауді, "Маніфест Європейського Опору" А.Спінеллі, Е.Коломбо, А.Марка, Дені де Ружмона, А.Брюгманса). Концептуалізація ідей європейської інтеграції у функціоналізмі (Р.Вульф, Д.Мітрані, П. Райнш) та їхнє відображення в поглядах на європейське об'єднання та політиці Ж. Монне, Р. Шумана та Ш. де Голля та їхнє переосмислення розвитку в неофункціоналізмі (Е. Хаас, Л. Ліндберг, П. Тейлор, С. Шайнгольд, Ф. Шміттер, Дж. Най). Неофункціоналізм як теорія „змін і трансформацій“. Формування наднаціонального і (supranationalism) і міжурядового (intergovernmentalism) підходів до аналізу процесів європейської інтеграції. Принципи міжурядового підходу (С. Гоффман, А. Мілуорд, Е. Моравчик, Р. Дарендорф, Х. Валлас та ін.). Комунікаційна теорія євроінтеграції (транзакціоналізм) К. Дойча.

Основні поняття: панєвропеїзм, федералізм, функціоналізм, неофункціоналізм, транзакціонізм, інтерговерменталізм.

Тема 3. Сучасні напрями дослідження європейської інтеграції

Залучення і вплив методологічних принципів неінституціоналізму, соціального конструктивізму, дискурс-аналізу та постмодернізму на еволюцію євроінтеграційних процесів. Теорія європеїзації (Р. Ладрех, Й. Олсен, К. М. Радаеллі, Ф. Шіммельфенніг, Т. Бьорцель). Європеїзація як процес поширення та інституціоналізації європейських норм, адаптації до них країн-членів та нових учасників. Управлінські аспекти європейської інтеграції в теоріях «багаторівневого управління» і «управління через мережі» (Б. Колер-Кох, Г. Маркс, М. Яхтенфухс, М. Поллак, Дж. Петерсон). Конструктивістський і дискурсивний підходи у дослідженні європейської інтеграції (Т. Ріссе, А. Вінер, Т. Діц, О. Вендт, П. Катценштайн, Дж. Чеккель, О. Вевер, К. Е. Юргенсон, І. Нойманн). Розширення європейської інтеграції та розвиток моделей диференційованої інтеграції («Європа різних швидкостей», Європа a la carte, або «меню» стратегій розвитку європейських країн, «Європа концентричних кіл»). Мозаїка та розмаїття теорій європейської інтеграції на поч. ХХ ст. як відображення кризових явищ і пошуку нових моделей європейської спільності. Типологія сучасних теорій європейської інтеграції.

Основні поняття: постмодернізм, неінституціоналізм, європеїзація, соціальний конструктивізм, дискурс-аналіз, багаторівневе управління, «управління через мережі», диференційована (різношвидкісна) інтеграція.

Тема 4. Межі Європи та кордони ЄС

Постмодернізм і криза європейського універсалізму. Європа і Захід: діалектика взаємозв'язку. Кордони та ідентичність Європи в епоху Постмодерну: політика versus культура. Не(когерентність) географічних і ціннісно-ментальних кордонів Європи. Цінності як основа європейської ідентичності. Європа як спільнота, що поділяє спільні цінності (свобода толерантність, права людини, плюралізм, громадянське суспільство та ліберальна демократія; ринкова економіка). Культурне розмаїття як універсальна цінність європейської цивілізації («Єдність, що живиться різноманітностями» (Дені де Ружмон). Співвідношення наднаціональної європейської ідентичності та національних (локальних) ідентичностей. Проблема Іншого та діалог з ним в культурі та суспільних практиках

сучасної Європи. Інституціоналізація європейської ідентичності. Декларація про європейську ідентичність (1973). Європейське громадянство. Спільний культурний простір як контекст об'єднувчих та інтеграційних процесів в Європі. Криза європейської ідентичності під впливом глобалізації та розширення ЄС, посилення етнічного націоналізму і регіоналізму. Усвідомлення європейської ідентичності України як основа успішного завершення інтеграції до ЄС.

Основні поняття: Європа, Захід, європейські цінності, європейська ідентичність, криза європейської ідентичності, культурне різноманіття, європейське громадянство, глобалізація, націоналізм, регіоналізм.

Тема 5. Співвідношення європейського і національного рівнів урядування у Європейському Союзі на сучасному етапі

Еволюція політичної системи ЄС та формування «опор» ЄС. Особливості політичної системи ЄС. Структура, повноваження, принципи формування та функції сучасних інститутів ЄС. Процедури та принципи (консенсусу, кваліфікованої більшості, «спільного рішення») ухвалення рішень у ЄС та вироблення спільних політик. Наднаціональність як визначальна характеристика політичної системи ЄС. Принципи європейського врядування: багаторівневність, «тісніша співпраця» («еластичність»), субсидіарність, регіоналізм. «Дефіцит демократії» в дискурсі та управлінських практиках європейської інтеграції; способи його подолання. Мережеві виміри врядування у Європейському Союзі. Інституційні аспекти взаємовідносин Європейського Союзу і держав-членів. Трансформація державного суверенітету в умовах європейської інтеграції. Перспективи та моделі розвитку інституційної системи ЄС.

Основні поняття: інститути ЄС опори ЄС, консенсус, кваліфікована більшість, принцип прийняття «спільного рішення», багаторівневність, «еластичність», субсидіарність, регіоналізм, наднаціональність, «дефіцит демократії», суверенітет.

Тема 6. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в Європейському Союзі на сучасному етапі

Діалектика інтеграційних та дезінтеграційних процесів у Європі. Розширення ЄС та його вплив на інституційний та політичний розвиток спільноти. Особливості східного розширення після Холодної війни. Вплив процесу європейської інтеграції на внутрішньополітичні та соціальні процеси в країнах-претендентах. Складність процесів гармонізації національного законодавства та законодавства ЄС та адаптації нових членів до вимог та соціально-економічних та інституційних параметрів Європеїзації як стратегія демократизації країн-кандидатів. Дезінтеграційні процеси на європейському просторі, їхні передумови, прояви та наслідки. Євроскептицизм та популізм та їхній деструктивний вплив на євроінтеграційну політику. Міграційні процеси як виклик європейській єдності. Деструктивний вплив сепаратизму та сепаратистських рухів на сучасні процеси європейської інтеграції. Особливості європейського сепаратизму: випадки Каталонії, Шотландії, Країни Басків та ін. Політика протидії сепаратизму в ЄС. Економічний та етнічний виміри сепаратизму у Європі. Шляхи подолання сепаратизму в державах Європи. Європейський досвід боротьби з сепаратизмом: досвід для України. Брекзит як відображення кризового розвитку ЄС. Російський чинник у дезінтеграційних процесах. COVID-19 та російська агресія в Україні як чинники дестабілізації європейської спільноти. Моделі дезінтеграції ЄС та «відповіді» на неї.

Основні поняття: інтеграційні процеси, дезінтеграційні процеси, розширення ЄС, європеїзація, гармонізація, євроскептицизм, популізм, міграція, сепаратизм, сепаратистські рухи, російський чинник, моделі дезінтеграції.

Тема 7. Стратегії управління культурним розмаїттям в Європі

Культурне розмаїття в Європі: джерела та прояви. Міграція та посилення культурного розмаїття. Стратегії управління культурним плюралізмом: від плавильного тигля до мультикультуралізму. Особливості європейських стратегій мультикультуралізму. Ісламський чинник та проблеми інтеграції мусульманських спільнот у Європі. Євроіслам як спосіб інтеграції мусульманського населення у європейський культурний простір. Політики ідентичності та політики визнання в Європі. Кристалізація меншинних ідентичностей). Криза практик європейського мультикультуралізму: від захисту прав меншості до захисту прав більшості. Критика європейського мультикультуралізму в постмультикультурному дискурсі. Інтеркультуралізм як альтернатива мультикультуралізму.

Основні поняття: культурне розмаїття, міграційні процеси, мультикультуралізм, стратегії мультикультуралізму, мусульманські спільноти, євроіслам, меншинні ідентичності, постмультикультуралізм, інтеркультуралізм.

Тема 8. Україна в процесах Європейської інтеграції

Євроінтеграційні перспективи України. Укладення угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (1994), прийняття Євросоюзом «Спільної позиції (щодо України)» в 1994 р. як вияв прагнення розвивати співробітництво з Україною та підтримувати демократичні реформи. Заяви України про пріоритетність європейського вектору інтеграції, їхня декларативність. Невідповідність економічної та політичної систем України системним вимогам ЄС та Копенгагенським критеріям. Багатовекторність зовнішньої політики України як невизначеність інтеграційних стратегій та гальмо європейської інтеграції. Відсутність консенсусу щодо напрямку інтеграції серед населення і політичної еліти. Формування ідентичності України в контексті інтеграційних процесів. Європейська політика сусідства (ЄПС) та розвиток відносин з ЄС. План дій Україна – ЄС (21 лютого 2005 р.) та його реалізація. Прийняття “Порядку денного асоціації Україна – ЄС” (23 листопада 2009 р.). Правові та організаційні механізми реалізації Угоди. Труднощі гармонізації європейського та національного права України. Проблеми конструювання європейської ідентичності України. Посилення євроінтеграційних процесів, зближення України та ЄС після Революції Гідності. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС (2014) та її ратифікація Європейським парламентом та Верховною Радою (2014). Завершення процесу ратифікації Угоди про асоціацію на саміті Україна — ЄС і набуття чинності безвізового режиму з Євросоюзом для громадян України (2017). Відносини та співробітництво з ЄС в умовах російської агресії. Військова, дипломатична та гуманітарна допомога ЄС. Подача заявки на вступ до ЄС за прискореною процедурою (28 лютого 2022 р.), отримання статусу кандидата на членство у ЄС (23 червня 2022 р.) в умовах повномасштабної агресії РФ. Внутрішні та геополітичні чинники перспектив України на повноправне членство в ЄС.

Основні поняття: Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, Європейська політика сусідства, Копенгагенські критерії, Порядок денний асоціації Україна – ЄС, гармонізація, революція Гідності, Угода про асоціацію, безвізовий режим, статус кандидата на членство в ЄС.

6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література

Змістовий модуль 1

Тема 1. Сутність політичної інтеграції. Етапи та особливості європейської інтеграції (2 год.)

1. Сутність та поняття політичної інтеграції.
2. Передумови та чинники політичної інтеграції. Взаємозалежність як чинник інтеграційних процесів у світі. Глобалізація та інтеграція.
3. Види та форми політичної інтеграції. Імперія як форма політичної інтеграції.
4. Особливості політичної інтеграції у Європі.
5. Інституційні виміри європейської інтеграції.

Основні поняття: інтеграція, співробітництво, вертикальна і горизонтальна інтеграція, імперія, глобалізація.

Література:

1. Європейська інтеграція: навчальний посібник / за ред. М.І. Макаренка, Л.І. Хомутенко. К. : ЦУЛ, 2016. 344 с.
2. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до європейського Союзу: монографія / І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, О. Я. Трагнюк, Т. В. Комарова ; за ред. І. В. Яковюка. К.: Ред. журн. «Право України», 2012. 208 с. Режим доступу: dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1210/1/Istoriya_Evropu_2012.pdf
3. Копійка, В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навчальний посібник / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Знання, 2012. 759 с.
4. Розвиток системи управління в ЄС: досвід для України : наук. розробка / О. Я. Красівський, О. С. Киричук та ін. ; за заг. ред. О. Я. Красівського. К. : НАДУ, 2013. 56 с. Режим доступу: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Nayk_rozrob/8758fac7-4a4a-43ee-8de1-8dbd0124f123.pdf
5. Дейвіс Норман. Європа: Історія / Дейвіч Норман; пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 1463 с. Режим доступу: <https://toloka.to/t73396>
6. Угрин Л. Інтеграційні процеси: міжнародний аспект. Вісник Львівського університету. Сер.: філософські науки. 2002. Вип. 4. С.256–264.
7. Щедрова Г., Тиркус Ю. Концептуалізація наукових підходів до аналізу політичного євроінтеграційного процесу. Політологічні записки. 2014. № 2. С. 5–21. Режим доступу: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Polzap_2014_2_3.pdf

Тема 2. Становлення концептуальних моделей європейської інтеграції (2 год.)

1. Теоретичне осмислення європейської інтеграції: федералізм (А.Спінеллі, Д. де Ружмон, Ж.Делор) і функціоналізм (Р. Вульф, Д. Мітрані, П. Райнш).
2. Розвиток теорії неофункціоналізму (Е. Хаас, Л. Ліндберг, П. Тейлор, С. Шайнгольд, Ф. Шміттер, Дж. Най).

3. Наднаціональний та міжурядовий підхід (інтерговернменталізм) до аналізу європейської інтеграції (С. Гоффман, А. Мілуорд, Е. Моравчик).
4. Комунікаційна теорія євроінтеграції (транзакціоналізм) Карл Дойча.

Основні поняття: панєвропеїзм, федералізм, функціоналізм, неофункціоналізм, транзакціонізм, інтерговернменталізм.

Література:

1. Берггрюен Н. Європа майбутнього. Рух до федеративного союзу / Н. Берггрюен, Н. Гарделс // Зовнішні справи. 2013. № 10. С. 42-45. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_10_15.
2. Іваницький Р. В. Федералізація Європейського Союзу: оцінки сучасних політиків. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2002. Вип. 7. С. 141–151. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2002_7_16].
3. Ружмон Дені де. Європа у грі. Шанс Європи. Відкритий лист до Європейців. Львів, 1998.
4. Стадник О.П., Романюк Р.Й. Міжурядовий підхід нового лібералізму у розвитку інтеграційних процесів. Грані. 2014. № 1. С. 75–80.
5. Філософія інтеграції: Монографія / за заг. ред. В.Д. Бондаренка, Ф.Г. Вашука. Ужгород: ЗакДУ, 2011.
6. European Integration Theory; 2nd ed. by Antje Wiener, Thomas Diez. Oxford; New York: Oxford University Press 2009. 295 p.
7. Deutsch K. The Process of Integration among States// Basic Texts in International Relations. The Evolution of Ideas about International Society/ the estate of Evan Luard, 1992
8. Haas E. The Limits to Functional Co-operation // Basic Texts in International Relations. The Evolution of Ideas about International Society/ the estate of Evan Luard, 1992.
9. Mitrany D. Functional Co-operation as the Road to Peace// Basic Texts in International Relations. The Evolution of Ideas about International Society/ the estate of Evan Luard, 1992.

Тема 3. Сучасні напрями дослідження європейської інтеграції (2 год.)

1. Залучення методологічного інструментарію неоінституціоналізму, соціального конструктивізму, дискурс-аналізу та постмодернізму для концептуалізації євроінтеграційних процесів.
2. Теорія європеїзації (Р. Ладрех, Й. Олсен, К. М. Радаеллі, Ф.Шіммельфенніг, Т. Бьорцель).
3. Конструктивістський і дискурсивний підходи у дослідженні європейської інтеграції (Т. Ріссе, А. Вінер, Т. Діц, О. Вендт, П. Катценштайн, Дж. Чеккель, О. Вевер, К. Е. Юргенсон, І. Нойманн).
4. Теорії «багаторівневого управління» і «управління через мережі» (Б. Колер-Кох, Г. Маркс, М. Яхтенфухс, М. Поллак, Дж. Петерсон).
5. Сучасні моделі диференційованої інтеграції («Європа різних швидкостей», Європа a la carte, або «меню» стратегій розвитку європейських країн, «Європа концентричних кіл»).
6. Типологія сучасних теорій європейської інтеграції.

Основні поняття: постмодернізм, неоінституціоналізм, європеїзація, соціальний конструктивізм, дискурс-аналіз, багаторівневе управління, «управління через мережі», диференційована (різношвидкісна) інтеграція.

Література:

1. Айзінг Р. Європеїзація та інтеграція: концепти дослідження ЄС.//Європейська інтеграція ; уклад. М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох ; пер. з нім. М. Яковлева. К. : ВД «КиєвоМогилянська академія», 2007. С. 255–274 (<https://toloka.to/t78741>)
2. Багацький Є. В. Теорія європеїзації: основні положення та особливості застосування // Вісник Одеського національного університету. Серія : Соціологія і політичні науки. 2014. Т. 19, Вип. 1. С. 81-90. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2014_19_1_11.
3. Шаповалова О. І. Моделі диференційованої інтеграції в євроінтеграційній політиці Франції / Шаповалова О.І. // Гілея: науковий вісник. – 2010. – Вип. 36. – С. 498–503.
4. Шімельфенніг Ф., Зедельмаєр У. Вступ: концепція європеїзації Центральної та Східної Європи// Європеїзація Центральної та Східної Європи: пер. с англ. / Упоряд. Франк Шіммельфенніг, Ульріх Зедельмаєр; пер. Олексій Сидорчук, Михайло Смуток, Юліан Романишин; наук. ред. Олександр Палій, Андрій Савчук. К. : Юніверс, 2010.
5. Checkel Jeffrey T. Social Construction and Integration // <http://www.follesdal.net/projects/ratify/TXT/Checkel-SageHandbookChapter.pdf>
6. Diez Thomas, Wiener Antje. Introducing the Mosaic of Integration Theory // KFG Working Paper Series. No. 88. May 2018. Access mode: http://www.polsoz.fu-berlin.de/en/v/transformeurope/publications/working_paper/wp/wp88/WP_88_Diez_Wiener_Druck-und-Web.pdf
7. European Integration Theory; 2nd ed. by Antje Wiener, Thomas Diez. Oxford; New York: Oxford University Press 2009. 295 p.
8. Olsen Johan P. The Many Faces of Europeanization Access mode: <http://eu-wb.eu/wp-content/uploads/2016/12/olsen-2002.pdf>

**Тема 4. Межі Європи та кордони ЄС
(2 год.)**

1. Постмодернізм і криза європейського універсалізму.
2. Європа і Захід: діалектика взаємозв'язку.
3. Не(когерентність) географічних та ціннісно-ментальних кордонів Європи.
4. Кордони та ідентичність Європи в епоху Постмодерну: політика versus культура.
5. Інституціоналізація європейської ідентичності. Європейське громадянство.
6. Механізми реалізації політики ідентичності в ЄС.
7. Співвідношення наднаціональної європейської ідентичності та національних ідентичностей.

Основні поняття: Європа, Захід, європейські цінності, європейська ідентичність, криза європейської ідентичності, культурне різноманіття, європейське громадянство, глобалізація, націоналізм, регіоналізм.

Література:

1. Балібар Е. Ми, громадяни Європи? Кордони, держава, народ; пер. з фр. А. Рєпи. К.: Курс, 2006. Режим доступу: <http://1576.ua/books/7252>

2. Вобруба Г. Кордони «проекту Європа» // І. 2005. № 39. С.108–118. Режим доступу: www.ji.lviv.ua/pdf/39.pdf
3. Вояковський Д. Ментальні кордони в Європі без кордонів / Даріуш Вояковський ; пер. з польськ. В. Ф. Саган. К. : Ніка-Центр, 2012 . 320 с
4. Габермас Ю. Громадянство і національна ідентичність / Ю. Габермас // Умови громадянства: зб. ст.; під ред. В. ван Стінбергена; пер. з англ., передм. та прим. Іваненко О.О. К.: Український Центр духовної культури, 2005. С. 49–70// <http://litopys.org.ua/rizne/haber.htm>
5. Девіс Норман. Європа. Історія. - К., 2001 // <https://toloka.to/t73396>
6. Жюстін Лакруа Чи потребує Європа спільних цінностей? (Доцільність ліберальної парадигми для осмислення політичної ідентичності Європейського Союзу) // Агора. 2011. Вип10. С. 123–130. Режим доступу: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Agora10.pdf>
7. Жижек Славой. Чого саме Європа має навчитись від України // <http://www.panalyst.in.ua/uk/stati/slavoj-zhizhek-chemu-evropa-dolzha-nauchitsya-ot-ukrainy.html>
8. Крепон М. Європейські іншості // Філософські науки. 2010. –№ 1. С.89–99. Режим доступу: <http://journal.philosophy.ua/author/krepon-mark>
9. Хашиєва Л.В. Європейська ідентичність як чинник євроінтеграції: Об'єднана Європа чи Європа Націй // Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 3. С. 239–244. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2014_3_33
10. Шевчук Д. «Видимі» й «невидимі» межі Європи: соціокультурний та політичний аспекти // Наукові записки «Транскордонне співробітництво у контексті перспектив європейської інтеграції України». Серія: Політичні науки. 2010. Вип. 4. С.69–78.
11. Шевчук Д. Соціокультурний феномен кордону, його види і пособи подолання// Наукові записки. Серія “Культурологія”. 2012. Вип. 10. С. 13124.
12. Document on The European Identity published by the Nine Foreign Ministers on 14 December 1973, in Copenhagen. Access mode: http://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html
13. Risse T. Nationalism and Collective Identities: Europe Versus the Nation-State? Access mode: <http://www.deutscheaussepolitik.de/resources/seminars/gb/euracowa/document/jonesrhodes.pdf>

**Тема 5. Співвідношення європейського і національного рівнів урядування у Європейському Союзі на сучасному етапі
(2 год.)**

1. Особливості політичної системи ЄС. Наднаціональність як визначальна характеристика політичної системи ЄС.
2. Принципи європейського врядування: багаторівневність, субсидіарність, регіоналізм «тіснішої співпраці» («еластичності») та ін.
3. Проблема «демократичного дефіциту» у функціонуванні інституційної системи ЄС.
4. Мережеві виміри врядування Євросоюзу.
5. Інституційні аспекти взаємовідносин Європейського Союзу і держав-членів. Наднаціональність в політичній системі ЄС.

Основні поняття: інститути ЄС опори ЄС, консенсус, кваліфікована більшість, принцип прийняття «спільного рішення», багаторівневність, «еластичність», субсидіарність, регіоналізм, наднаціональність, «дефіцит демократії», суверенітет.

Література:

1. Бенц А. Багаторівневе переплетення в Європейському Союзі// Європейська інтеграція/Уклад. М.Яхтенфукс, Б. Колер-Кох; Пер. з нім. М. Яковлева. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія, 2007. С.208-231.
2. Вінникова Н. А. До питання "дефіциту демократії" в Європі: практики громадянської партисипації і політичної репрезентації в ЄС // Сучасне суспільство. 2016. Вип. 2. С. 32-44. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2016_2_6.
3. Воллес Г. Динаміка створення інституцій ЄС// Європейська інтеграція/Уклад. М.Яхтенфукс, Б. Колер-Кох; Пер. з нім. М. Яковлева. К.:Вид. дім «Києво-Могилянська академія, 2007. С.168-188
4. Європейське врядування: Біла книга: остаточна редакція 25.7.2001 р. Режим доступу: <http://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2016/01/Bila-knyga-YEvropey-ske-vryaduvannya.pdf>
5. Кудряченко А.І. Культура взаємодії національних і наднаціональних інститутів в об'єднаній Європі// Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації ; за ред. А. І. Кудряченка. К.: Фенікс, 2014. С. 145–177. Режим доступу: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/501/>
6. Куриляк М. Розвиток ЄС як «policy-making state» при посиленні федеральної форми наддержавного устрою. Журнал європейської економіки. 2018. Т. 17, № 1, Березень, с.59-79.
7. Рабінович М. Л. Правові основи взаємовідносин ЄС та держав-членів: до дискусії щодо федеративної природи Європейського Союзу// Правова держава. 2015. № 20. С. 195-201. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2015_20_36.
8. Розвиток системи управління в ЄС: досвід для України : наук. розробка / О. Я. Красівський, О. С. Киричук та ін. ; за заг. ред. О. Я. Красівського. К. : НАДУ, 2013. 56 с. – Режим доступу: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Nayk_rozrob/8758fac7-4a4a-43ee-8de1-8dbd0124f123.pdf
9. Стандарти європейського врядування : навч. посіб./ авт. кол.: І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, С. М. Гладкова та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К.: НАДУ, 2011. Р. І, ІІІ. Режим доступу: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Biblioteka_Magistra/8139cddc-03e7-4073-af78-eff89c68af95.pdf
10. Стогова О. Субсидіарність як принцип функціонування Європейського Союзу// Підприємництво, господарство і право. 2012. № 8. С. 124–127. Режим доступу: http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/58251/5/Stohova_European_Union.pdf
11. Теорія та практика європейського врядування : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, І. Д. Шумляєва, Н. М. Рудік. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
12. Шевчук Б. М. Засади функціонування Європейського Союзу // Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44(1). С. 21–28.
13. Olsen Johan. The political organization of Europe: Differentiation and unification .ARENA Working Papers September 2005. No. 23. Access mode: https://www.researchgate.net/publication/4793603_The_political_organization_of_Europe_Differentiation_and_unification
14. Olsen Johan P. The Many Faces of Europeanization. Access mode: <http://eu-wb.eu/wp-content/uploads/2016/12/olsen-2002.pdf>

Тема 6. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в Європейському Союзі на сучасному етапі (2 год.)

1. Діалектика інтеграційних та дезінтеграційних процесів у Європі на сучасному етапі.
2. Внутрішні та зовнішні передумови, причини та вияви дезінтеграційних процесів у ЄС.
3. Євроскептицизм та популізм як загроза ефективному функціонуванню європейським інститутам.
4. Міграційні процеси як виклик європейській єдності.
5. Сепаратизм та сепаратистські рухи як чинники дезінтеграції в Європі. Стратегії подолання сепаратизму в ЄС.
6. Брекзит: передумови та наслідки для ЄС.
7. Моделі дезінтеграції та «відповіді» на неї.

Основні поняття: інтеграційні процеси, дезінтеграційні процеси, розширення ЄС, європеїзація, гармонізація, євроскептицизм, популізм, міграція, сепаратизм, сепаратистські рухи, російський чинник, моделі дезінтеграції.

Література:

1. Артеменко Р.О. Пандемія COVID-19 як виклик єдності та стабільності Європейського Союзу: пошук шляхів подолання кризи// Політичне життя. – 2020. № 4. Режим доступу: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/9539>
2. Джудіс Б. Дж. Великий вибух популізму. Харків : Клуб сімейного дозвілля. 2017. Режим доступу: <https://toloka.to/t108113>
3. Грубінко А.В. Європейський Союз після Brexit: продовження історії Моногр. / А.В. Грубінко, А.Ю. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. Розд.3.
4. Заболотна М. Ф. Роль інтеграційних та дезінтеграційних процесів у сучасному світі /М. Ф. Заболотна // Грані. 2015. № 10(1). С. 27–31. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_10_7
5. Мацієвський Ю. Витоки популізму у Центральній-Східній Європі // Ідеологія і політика. 2017. № 2(8). Режим доступу: <https://ideopol.org/wp-content/uploads/2018/01/2.6.-UKR.-Matsiyevsky-and-Kashynsky-Final.pdf>
6. Намонюк Ч. І. Міграційна криза як загроза політичній єдності держав Євросоюзу [Електронний ресурс] // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки» / КНУ ім. Т.Шевченка, Інститут міжнародних відносин. 2015. № 9. Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2643/2349
7. Нечаюк І. Сучасні критичні погляди на майбутнє європейської інтеграції // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2012. Вип. 21. С. 266-280. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2012_21_17.
8. Окладна М. Г. Сепаратизм і його вплив на функціонування Європейського Союзу та його держав-членів // Євроатлантична інтеграція України: свідомий вибір моделі безпеки: зб. наук. ст. за матеріалами III Харків. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, м. Харків, 3 листопа. 2017 р.: у 2 ч. Харків, 2017. Ч. 1. С. 90–97.
9. Оськін О. Євроскептицизм: основні типи опозиції до ідеї європейської інтеграції // Дослідження світової політики: Збірник наукових праць. Київ, 2009. № 48. С. 24–35. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/15995>
10. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС: В. Сіденко та ін. Київ: Заповіт, 2018. 214 с. Режим доступу:

http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_pereformatuvannia_ievropeiskoi_intehratsii.pdf

11. Сіденко В. Кризові процеси у розвитку інтеграції в ЄС: витоки та перспективи. Економіка і прогнозування. 2017. №1. С. 7–30. Режим доступу: http://eip.org.ua/docs/EP_17_1_07_en.pdf.
12. Тарнавський О. Історико-теоретичні аспекти виникнення концепту євроскептицизму /О. Тарнавський // Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. 2017 №11. С. 146–153.
13. Шаран О. Політика Європейського Союзу щодо протидії сепаратизму. Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія міжнародні відносини. 2018. Вип. 45. С. 176–185. Режим доступу: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/9475>
14. Яковюк І. В. Brexit: причини і наслідки британського референдуму // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016. С. 25–29. Режим доступу: http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11247/1/Ykovyk_25-29.pdf
15. Taggart P., Szczerbiak A. Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality // Sussex European Institute. 2003. Access mode: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-12.pdf&site=266>
16. Фільм «Брекзит». Режим доступу: https://uakino.club/filmi/genre_drama/9596-breksit.html

Тема 7. Стратегії управління культурним розмаїттям в Європі (2 год.)

1. Стратегії управління культурним плюралізмом: від плавильного тигля до мультикультуралізму.
2. Особливості європейських стратегій мультикультуралізму. Критика мультикультуралізму.
3. Криза практик європейського мультикультуралізму: від захисту прав меншості до захисту прав більшості.
4. Ісламський чинник та проблеми інтеграції мусульманських спільнот у європейські суспільства. Євроіслам.
5. Трансформація європейського мультикультуралізму у постмультикультуралізм та інтеркультуралізм.

Основні поняття: культурне розмаїття, міграційні процеси, мультикультуралізм, стратегії мультикультуралізму, мусульманські спільноти, євроіслам, меншинні ідентичності, постмультикультуралізм, інтеркультуралізм.

Література:

1. Грубов В., Кулагін Ю. Криза політики мультикультуралізму в європейському суспільному просторі – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2012/06/11.pdf>
2. Зінько С. Проблеми інтеграції мусульманських спільнот у Європі: досвід для України. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/9/31.pdf>
3. Івасечко О. Я., Здоровега М. В. Криза політики мультикультуралізму в Європі: причини та наслідки // Вісник Маріупольського державного університету. Серія :

- Історія. Політологія. 2017. Вип. 19. С. 141–150. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_ip_2017_19_19.
4. Марусик Ю. Мультикультуралістська політика та особливості її реалізації в Європі. – Режим доступу : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/politology/article/viewFile/1281/1338>
 5. Мідделаар Луук. Нова політика Європи: десять років політичних криз; пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2021. Ч. 1.3.
 6. Наумкіна С. М., Соколов О.М. Мультикультуралізм як стратегія соціально-політичного розвитку сучасних європейських країн: позитивні та негативні прояви. Режим доступу: http://www.apfs.in.ua/v2_2014/11.pdf
 7. Несправа М. В. Радикальний джихадизм у Європі початку ХХІ ст.: монографія / М. В. Несправа. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 304 с.
 8. Радіонова І. О. Мультикультуралізм versus пост-мультикультуралізм: практики та дискурси // Сучасне суспільство. 2012. Вип. 1. С. 159–166. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2012_1_23
 9. Пасісниченко Віктор. Нові акценти у європейському дискурсі (пост)мультикультуралізму: від надії до розчарування // Агора. Наука без кордонів. Випуск 11. – К.: Стилос, 2012. – С. 17–23. – Режим доступу: http://political-studies.com/wp-content/uploads/2016/12/Agora-11_2012.pdf
 10. Пелагеша Н. Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації. – К.: НІСД, 2008. Розд. 2. Режим доступу: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/Pelagesha_book.pdf
 11. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і Політика визнання. Режим доступу: <http://www.philosophy.ua/lib/text.taylor.pdf>

Тема 8. Україна в процесах Європейської інтеграції (2 год.)

1. Етапи формування та реалізації євроінтеграційного курсу в Україні.
2. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (1994), її інституційні механізми та наслідки.
3. Реалізація євроінтеграційних прагнень України в контексті Європейської політики сусідства.
4. Багатовекторність зовнішньої політики України як невизначеність інтеграційних стратегій та гальмо європейської інтеграції.
5. Відсутність консенсусу серед еліти та суспільства щодо інтеграційних курсів та стратегій.
6. Посилення євроінтеграційних звязків з ЄС та процесів після Революції Гідності. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС, отримання безвізового режиму.
7. Співпраця України з ЄС в контексті російської вгресії та повномасштабного вторгнення в лютому 2022 р.
8. Труднощі реалізації євроінтеграційних прагнень: неконсолідованість суспільства і демократії, невідповідність європейській політичній культурі, незавершеність формування європейської ідентичності.

Основні поняття: Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, Європейська політика сусідства, Копенгагенські критерії, Порядок денний асоціації Україна – ЄС, гармонізація, революція Гідності, Угода про асоціацію, безвізовий режим, статус кандидата на членство в ЄС.

Література:

1. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції : монографія / К. В. Смирнова, О. В. Святун, І. А. Березовська та ін. К. : ВПЦ "Київський університет", 2021. Розд.3,4.
2. Гурак І. Україна на шляху до ЄС в часи президентства Віктора Ющенка: період “втрачених можливостей” чи поміркований поступ в складних геополітичних обставинах? Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2019. № 2 (98). С. 281-298. Режим доступу: https://ipriend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/gurak_ukraina.pdf
3. Європейська інтеграція України: Політико-правові проблеми/ За ред. В.П. Горбатенка: Монографія. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005.
4. Козловець М. А. Європейська інтеграція і національна ідентичність: український контекст // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2008. Вип. 35. С. 148-160. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgzdia_2008_35_16.
5. Копенгагенські критерії: червень 1993 року. Режим доступу: http://ukrcei.org/uploads/files/default/kopengagenskie_kriterii.pdf
6. Копійка В.В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна. - К., 2005.
7. Лисяк-Рудницький І. Україна між Сходом та Заходом. Історичні есе. К., 1994. Т.1. С. 1-11.
8. Макаренко Н.А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на євроінтеграцію. Електронне наукове видання «Аналітичнопорівняльне правознавство». 2022. № 1. С. 366-369
9. Механізми регулювання інтеграційних процесів в Україні : навч. посіб. / авт. кол. : І. В. Артёмов, В. Д. Бакуменко, В. Д. Бондаренко та інш.; рец. : В. Є. Воротін, Л. Є. Шкляр, Р. А. Офіцинський. – Ужгород: Ліра, 2009. – 656 с. Режим доступу: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3716>
10. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Проект Центру Разумкова. К: Видавництво “Заповіт”, 2020. 100 с.
11. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами // Режим доступу: http://www.europexxi.kiev.ua/ukrainian/ukraine_eu/020.html
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

7.Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Сутність політичної інтеграції. Етапи та особливості європейської інтеграції (Імперія як історична форма політичної інтеграції; Чинники європейської інтеграції після II світової війни).	14
2	Тема 2. Становлення концептуальних моделей європейської інтеграції (Інституційні практики федералізму в функціонуванні ЄС на сучасному етапі; Наднаціональність в теоріях європейської інтеграції).	14
3	Тема 3. Сучасні напрями дослідження європейської інтеграції (Теорія європеїзації як методологія дослідження процесів євроінтеграції в Україні; Переваги та обмеження сучасних теорій європейської інтеграції в аналізі її процесів та кри).	14
4	Тема 4. Межі Європи та кордони ЄС. (Принципи європейського громадянства; Європейська ідентичність України як основна інтеграції до ЄС).	14
5	Тема 5. Співвідношення європейського і національного рівнів урядування у Європейському Союзі на сучасному етапі («Опори» ЄС; Перспективи та моделі розвитку інституційної системи ЄС).	14
6	Тема 6. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в Європейському Союзі на сучасному етапі (Обговорення наслідків Брекситу в контексті однойменного фільму; Моделі та перспективи майбутнього розвитку ЄС. Чи можливі нові виходи держав з ЄС?)	16
7	Тема 7. Стратегії управління культурним розмаїттям в Європі. (Ісламський чинник у мультикультурному дискурсі Європі; особливості європейського мультикультуралізму: висновки та уроки для України).	16
8	Тема 8. Україна в процесах Європейської інтеграції (Європейська інтеграція як чинник внутрішньополітичної боротьби в сучасній Україні; Аналіз готовності українського суспільства в контексті Копенгагенських критеріїв).	16
Разом		118

8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. Також передбачено колаборативне навчання (форми – групова робота і проекти, спільні розробки, створення навчальних спільнот), інтерактивність та дискусії на лекціях, проектно-орієнтоване навчання. Навчальні методи: пояснювально-ілюстративний, частково-пошуковий, ігровий, інтерактивний, проблемний, активізації навчання.

На лекційних заняттях використовуються головно: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, діалог); наочні і практичні методи (ілюстрація, демонстрація, а також презентація); метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції тощо. На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, репродуктивний, інтерактивний методи тощо. У рамках самостійної роботи застосовуються емпірично-дослідницькі методи.

Методи контролю

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студента з курсу «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» здійснюється за 100-бальною шкалою.

Поточний контроль

Поточний контроль – оцінювання знань студента під час семінарських занять, якості виконання домашніх завдань, самостійної роботи та активності студента на занятті.

Поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу дисципліни «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» оцінюється за п'ятибальною шкалою. У кінці семестру виводиться середнє арифметичне усіх оцінок за відповіді та контрольний замір знань. Одержаний результат множимо на коефіцієнт 10. За семестр студент набирає до 50 балів.

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, то результат поточного контролю – 0 балів.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

1. Виступ з основного питання.
2. Усна наукова доповідь.
3. Доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ.
4. Участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
5. Аналіз джерельної і монографічної літератури.
6. Письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи тощо).
7. Есе (письмова робота, оформлена відповідно до вимог).

Результати поточного контролю заносяться до журналу обліку роботи академічної групи. Позитивна оцінка поточної успішності студента за відсутності пропущених і невідпрацьованих семінарських занять, позитивні оцінки за контрольний замір знань є підставою допуску до підсумкової форми контролю – заліку.

Контрольний замір знань

Контрольний замір знань проводиться відповідно до графіка навчального процесу.

Оцінка виставляється з урахуванням результатів проведеного контрольного заходу. Використовується п'ятибальна шкала оцінювання.

Контрольні заходи з дисципліни «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» проводяться під час семінарських занять в академічній групі відповідно до розкладу занять.

Контрольні заходи проводяться у вигляді письмової контрольної роботи. В окремих випадках можна застосовувати й інші форми контролю: письмові завдання, усні колоквіуми та ін.

До контрольного заходу студент допускається незалежно від результатів поточного контролю. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити самостійні завдання, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

У разі відсутності студента на контрольному заході йому надається право на повторне складання в індивідуальному порядку.

Підсумковий (семестровий) контроль

Позитивна оцінка поточної успішності за умови відсутності пропущених або невідпрацьованих семінарських занять є підставою допуску до підсумкової форми контролю.

З дисципліни «Постмодерні концепції політичної інтеграції сучасної Європи» передбачена форма звітності – залік. Протягом семестру студент може набрати до 50 балів. На заліку – максимально 50 балів. Для допуску до заліку студент повинен набрати за результатами поточного і модульного контролю не менше 26 балів.

Залік може бути виставлений за результатами поточного контролю або співбесіди.

Залік проводиться в усній формі.

Поточний контроль та самостійна робота								Сума	Залік
Змістовий модуль 1								50	50
1	2	3	4	5	6	7	8		

1, 2 ... 8 – теми семінарських занять у рамках змістовного модуля.

При оформленні документів за залікову сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами

9. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Національна шкала	Рейтингова шкала	Шкала ECTS	Пояснення
5 (відмінно)	90-100	A	Відмінно
4 (добре)	81-89	B	Дуже добре
	71-80	C	Добре
3 (задовільно)	61-70	D	Задовільно
	51-60	E	Достатньо
2 (незадовільно)	25-50	FX	Незадовільно
	0-24	F	Незадовільно без права перездачі

10. Контрольні питання для підсумкового контролю (заліку)

1. Поняття та види інтеграції.
2. Інтеграція та співробітництво: співвідношення понять та процесів
3. Етапи європейської інтеграції.
4. Інтелектуальні джерела концепцій інтеграції у європейській політичній думці.
5. Розвиток ідей об'єднаної Європи в утопіях та проєктах об'єднаної Європи ХУ–ХХ ст.
6. Панєвропеїзм.
7. Федералістська концепція європейської інтеграції.
8. Функціоналізм та неофункціоналізм в теоретичних інтерпретаціях європейської інтеграції.
9. Становлення міжурядового (intergovernmentalism) підходу до аналізу процесів європейської інтеграції. Принципи міжурядового підходу.
10. Комунікаційна теорія євроінтеграції (транзакціоналізм) К. Дойча.
11. Сучасні напрями дослідження європейської інтеграції.
12. Теорія європеїзації.
13. Конструктивістські і дискурсивні інтерпретації європейської інтеграції.
14. Моделі диференційованої інтеграції.
15. Типологія сучасних теорій європейської інтеграції.
16. Постмодернізм і криза європейського універсалізму.
17. Кордони та ідентичність Європи в епоху Постмодерну.
18. Цінності як основа європейської ідентичності.
19. Наднаціональні і національні, локальні (регіональні) ідентичності Європи та їхня взаємодія.
20. Криза європейської ідентичності.
21. Європейське громадянство.
22. Становлення та еволюція політичної системи ЄС; формування «опор» ЄС.
23. Особливості політичної системи ЄС. Структура, повноваження, принципи формування та функції сучасних інститутів ЄС.
24. Опори ЕС.
25. Співвідношення європейського і національного рівнів урядування ЄС.
26. Принципи європейського врядування.
27. Наднаціональність європейських інститутів та норм.
28. Проблема «дефіцит демократії» у функціонування європейських інститутів.
29. Інституційні аспекти взаємовідносин Європейського Союзу і держав-членів.
30. Державний суверенітет в умовах поглиблення інтеграційних процесів.
31. Субсидіарність як принцип політики ЄС.
32. Діалектика інтеграційних та дезінтеграційні процеси в Європейському Союзі.
33. Хвилі розширення ЄС та їхній вплив на інституційний та політичний розвиток ЄС.
34. Вплив процесу європейської інтеграції на внутрішньополітичні та соціальні процеси в країнах-претендентах.
35. Чинники дезінтеграційних процесів на європейському просторі.
36. Моделі дезінтеграції ЄС та напрямки трансформації.
37. Деструктивний вплив міграційних процесів на європейську єдність.
38. Європейський сепаратизм
39. Брекзит як відображення кризового розвитку та дезінтеграційних тенденцій ЄС.
40. Джерела та прояви культурного розмаїття в Європі.
41. Стратегії управління культурним плюралізмом в Європі та політики ідентичності.
42. Мультикультуралізм як стратегія управління культурною різноманітністю.
43. Ісламський чинник в Європі.
44. Міграційні кризи в Європі в ХХІ ст. та криза мультикультуралізму.

45. Постмультикультуралізм.
46. Інтеркультуралізм як альтернатива європейському мультикультуралізму.
47. Відносини Україна – ЄС: етапи та інституціоналізація.
48. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (1994) та її значення.
49. Копенгагенські критерії.
50. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС (2014) та зближення України та ЄС.
51. Отримання статусу кандидата на членство у ЄС 23 червня 2022 р. в умовах повномасштабної агресії РФ.
52. Перспективи України у набутті повноправного членства у ЄС.